

Francouzská publikace o neologismech

Zuzana Hildenbrand

Jean Pruvost, profesor lexikologie na pařížské Univerzitě Cergy-Pontoise a ředitel laboratoře CNRS Lexiques dictionnaires informatique, a Jean-François Sablayrolles, neméně zapálený lexikolog a pedagog na Univerzitě Paris 13 a zakladatel časopisu *Neologica*, v útlé publikaci prestižní vědecko-popularizační edice *Que sais-je?* nabízí stručný náhled na problematiku neologie.¹

Stručnost jejich pojednání nicméně nastolenému tématu v ničem neubírá na úplnosti; fenomén neologie je autory prezentován v celé své komplexnosti a v širokém, nejen lingvistickém, ale také kulturně-společenském rámci: tak například v úvodní kapitole se připomíná prvotní Boží a následně lidský akt neologie při stvoření světa a prvního člověka, Adama, kterému je pak udělena výsada pojmenovat svou ženu a veškerou zvířenu na Zemi (s. 4–5). Neologický proces je zde prezentován jako odvěká přirozená potřeba člověka pojmenovávat nové skutečnosti, autoři se však také poměrně podrobně věnují tomu, jak se pohled na neologii a neologismy v různých epochách lidské kultury měnil; jednou byla příliš bujná neologie zavrhována, jindy opěvována.

Další kapitoly jsou věnovány vymezení pojmu *neologismus* (s důrazem na to, jak obtížné ho lze definovat a jak vrtkavý osud neologismy mívají), neologii ve francouzské literatuře od středověku až po 20. století, faktorům, které neologické procesy podněcují, podmínkám, na nichž závisí úspěch či neúspěch a životnost nových slov, a podrobné klasifikaci slovtvorných procesů.

Pruvostova a Sablayrollesova klasifikace neologických postupů (s. 95–117) je v porovnání s obdobnými kategorizacemi pro český jazyk, jak je formuluje např. Olga Martincová v úvodu ke slovníku *Nová slova v češtině*² nebo Zdeňka Sochová a Běla Poštolková v publikaci *Co v slovnících nenajdete*,³ mimořádně členitá a odlišně strukturovaná, přičemž autoři sami na různorodost až rozporuplnost možných klasifikací upozorňují. Sochová – Poštolková rozlišují čtyři základní

¹ PRUVOST, Jean – SABLAYROLLES, Jean-François (2012). *Les néologismes*. 2., aktualizované vydání. Paris: PUF, 127 s.

² MARTINCOVÁ, Olga a kol. (2004). *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů* 2. Praha: Academia.

³ SOCHOVÁ, Zdeňka – POŠTOLKOVÁ, Běla (1994). *Co v slovnících nenajdete. Novinky v současné slovní zásobě*. Praha: Portál.

kategorie neologismů (neologismy lexikální, sémantické, kontextové a znovu užívané zastaralé výrazy) a každou z těchto tříd dělí na dvě až čtyři podkategorie, ne vždy však zcela vyčerpávajícím způsobem (s. 12–15). Martinová stručně představuje sedm celkem jednoznačně vymezených typů neologických postupů: přejímání, kalkování, tvoření víceslovných pojmenování, odvozování a skládání, tvoření slov zkratkových a sémantické tvoření slov (s. 15).

Sablayrolles – Puvost rozlišují pouze dva základní slootovorné modely – nazývají je *matrice interne* a *matrice externe*, tzn. tvoření nových slov na základě materiálu mateřského jazyka na straně jedné a neologii prostřednictvím výpůjček na straně druhé. Kategorii výpůjček, na rozdíl od O. Martinové, kupodivu dále na výpůjčky v pravém slova smyslu a na kalky nedělí a nevěnují jim velkou pozornost. Slootovornými procesy na materiálu francouzštiny se naopak zabývájí detailně: v rámci *matrices internes* rozlišují čtyři velké kategorie, a to

- *matrice morfosémantické*, tj. všechny formy afixace, flexe, skládání, imitace a deformace (posledním dvěma kategoriím odpovídají onomatopoeia, paronyma apod.)
- *matrice syntakticko-sémantické*, tedy např. konverze slovních druhů a všechny významové posuny, jako je metafora, metonymie a jiné figury
- *matrice čistě morfologické*, tj. zkracování slov, tvoření iniciálových zkratk a zkratkových slov
- *matrice sémanticko-pragmatické* – neologické obměny dlouhých obecně známých slovních spojení, frazémů, citátů, pořekadel apod.

Zmíněné čtyři subkategorie jsou dále diferencovány, celkem tedy Puvost a Sablayrolles představují dvacet dva typů možné neologické kreativity.

Puvostova a Sablayrollesova klasifikace je obdivuhodně vyčerpávající a přehledně strukturovaná, drobný problém však lze shledávat v tom, že zahrnuje všechny slootovorné procesy bez ohledu na to, zda se jedná o neologii přirozenou, nebo o neologii chtěnou (např. v beletrii), o slootovorb hapaxů, okazionalismů nebo dokonce chybných tvarů podmíněných momentální situací. V tomto smyslu působí klasifikace Martinové a Sochové – Poštolkové relevantnějším dojmem. Detailní rozdělení některých kategorií u Puvosta – Sablayrollesa se místy může zdát snad až zbytečné: např. mezi procesy skládání autoři rozlišují kompozita v pravém slova smyslu, víceslovná pojmenování, „vědecká“ kompozita s řeckým nebo latinským afixem a tzv. *mots-valises* – novotvary vzniklé kontaminací (v češtině např. slova typu *workoholismus*, *klábosnice*). Nutno však uznat, že v některých případech toto podrobné třídění situace v současné francouzštině vyžaduje: např. zmíněný princip *mots-valises* je v dnešní době jedním z neplodnějších francouzských slootovorných postupů. Podobně také v iniciálových zkratkách a zkratkových slovech nebo v apokopách a aferezích má dnešní francouzština zálibu, zřejmě proto jsou tyto jevy vymezeny samostatně.

Klasifikace neologismů však, jak již bylo nastíněno, zdaleka není jediným a zásadním cílem publikace; představuje pouze jednu z šesti kapitol, jimž rozhodně nelze upřít hlubokou erudici a zároveň srozumitelné a poutavé podání. Celkový dojem z knihy *Les néologismes* je jednoznačně velmi pozitivní.

Mgr. Zuzana Hildenbrand, Ph.D.
Katedra romanistiky
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého
Křížkovského 10
77180 Olomouc
zuzana.hildenbrand@upol.cz